

УДК 342.56:35+656.7

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.4.9>

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАСОБІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В КОСМІЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Карпенко Сергій Русланович,

докторант кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

У статті досліджується складний процес формування та реалізації державних засобів адміністративно-правового регулювання відносин державно-приватного партнерства в космічній галузі України. Доведено, що помітне місце в структурі системи організаційно-правових засад адміністративно-правового регулювання відносин у сфері, що вивчається, належить процедурам реєстрації та сертифікації результатів космічної діяльності, а також надання дозволів на здійснення космічної діяльності, а самі державні засоби адміністративно-правового регулювання, які застосовуються суб'єктами даної діяльності для створення найбільш сприятливих умов для появи та реалізації в подальшому прав власності на результати космічної діяльності, відіграють помітну роль у справі підвищення ефективності адміністративно-правового регулювання відносин державно-приватного партнерства в космічній галузі України.

Наголошено, що головна мета реалізації державних засобів адміністративно-правового регулювання відносин державно-приватного партнерства в космічній галузі України складається на окремі складові компоненти, які вже виступають безпосередніми напрямками діяльності для того чи іншого суб'єкта адміністративно-правового регулювання в зазначеній сфері, визначають його компетенцію, впливають на особливості побудови його організаційної структури. До таких компонентів віднесені: забезпечення найсприятливіших умов для діяльності в космічній сфері зі створення результатів космічної діяльності та забезпечення правового механізму їх законного застосування; ідентифікація, визнання та реєстрація об'єктів космічної діяльності; видача відповідних документів на об'єкти космічної діяльності; поновлення порушених прав і законних інтересів на результати космічної діяльності тощо.

Встановлено, що процеси застосування реєстраційних, сертифікаційних та дозвільних засобів проходять послідовний розвиток, де достатньо чітко прослідковуються групи процедурних дій, пов'язаних спільністю досягнення певної проміжної мети, низкою завдань, які для цього розв'язуються та які здійснюються певними суб'єктами у відносно обмежених часових межах. Зроблений висновок про те, що велике значення в справі охорони та захисту прав учасників державно-приватного партнерства в космічній галузі України займають принципи адміністративної процедури, що є тією базою, яка допомагає не схибити як під час правотворчої діяльності, так і в процесі правозастосування.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, державно-приватне партнерство, дозвіл, засіб, космічна галузь, організаційна структура, реєстрація, сертифікація.

Karpenko Serhii. Formation and implementation of state means of administrative and legal regulation of public-private partnership relations in the space industry of Ukraine

The article examines the complex process of formation and implementation of state means of administrative and legal regulation of public-private partnership relations in the space industry of Ukraine. It has been proven that a prominent place in the structure of the system of organizational and legal foundations of administrative and legal regulation of relations in the field under study belongs to the procedures of registration and certification of the results of space activities, as well as the granting of permits for the implementation of space activities, and the state means of administrative and legal regulation themselves, which are used by the subjects of this activity

to create the most favorable conditions for the emergence and subsequent realization of property rights to the results of space activities play a significant role in improving the effectiveness of the administrative and legal regulation of public-private partnership relations in the space industry of Ukraine.

It was emphasized that the main goal of implementing state means of administrative-legal regulation of public-private partnership relations in the space industry of Ukraine is divided into separate components, which already act as direct areas of activity for one or another subject of administrative-legal regulation in the specified area, determine its competence, affect the peculiarities of building its organizational structure. Such components include: provision of the most favorable conditions for activities in the space sphere to create the results of space activities and provision of a legal mechanism for their legal application; identification, recognition and registration of objects of space activity; issuance of relevant documents for objects of space activity; renewal of violated rights and legitimate interests in the results of space activities, etc.

It was established that the processes of application of registration, certification, and permitting tools undergo a consistent development, where groups of procedural actions are sufficiently clearly traced, connected by the common achievement of a certain intermediate goal, a number of tasks that are solved for this purpose and that are carried out by certain subjects in a relatively limited time limits. It was concluded that the principles of administrative procedure are of great importance in the matter of protection and protection of the rights of participants of the public-private partnership in the space industry of Ukraine, which is the basis that helps not to go astray both during law-making activities and in the process of law enforcement.

Key words: *administrative and legal regulation, public-private partnership, permit, tool, space industry, organizational structure, registration, certification.*

Адміністративно-правове регулювання відносин державно-приватного партнерства в космічній галузі України реалізується із застосуванням реєстраційних, сертифікаційних та дозвільних засобів, сутність і юридична природа яких вітчизняною наукою адміністративного права все ще остаточно не з'ясована. Реєстрація, сертифікація та надання дозволів мають не тільки інформаційне значення. Їхня роль полягає, насамперед, у тому, щоб підтвердити окремі юридичні факти. Очевидним є й те, що акти реєстрації, сертифікації та надання дозволів є рішенням органу публічної влади, що чітко вказує на визначене юридичне становище суб'єкта, а державно-реєстраційні дії завжди мають правові наслідки. У спеціальній літературі система реєстрації, сертифікації та надання дозволів розглядається переважно як організаційно-правова діяльність, яка здійснюється державними органами з метою створення належних умов нормальної діяльності державних та громадських організацій. У правозастосовній практиці органів публічної влади існують різні точки зору стосовно підходу до детермінації змісту системи реєстрації, сертифікації та надання дозволів. Причиною даної ситуації стала очевидна невідповідність законодавчої концепції даної системи реальним масштабам діяльності

органів публічної влади щодо реєстрації, сертифікації та надання дозволів, з одного боку, і наявність нормативного переліку об'єктів регулювання даної системи, факт існування якого не міг не залишити відбиток на відповідні теоретичні положення, з іншого боку.

Використання засобів адміністративно-правового регулювання відносин державно-приватного партнерства, у тому числі в окремих секторах публічного управління, є результатом ґрунтовних наукових напрацювань вітчизняних учених у сфері адміністративного права та суміжних галузей юридичної науки. Серед них особливе значення мають праці С.І. Бевза, Ю.Л. Белкіної, С.Г. Брателя, В.Р. Вознюка, І.П. Голосніченка, Г.О. Канцер, Н.Ю. Кантора, В.І.Курила, В.К. Колпакова, І.М. Коросташової, М.Ю. Кравчука, Ю.Ф. Лавренюка, Л.В. Мілімка, О.В. Олійника, І.Д. Пастуха, В.А. Приймака, М.М. Сірант, С.Г. Стеценка, І.М. Шопіної, С.І. Хомяченка, Н.С. Хатнюк, Х.П. Ярмачі та інших. Проте в українській юридичній науці відсутній комплексний системний науковий аналіз проблем формування системи засобів інформаційно-аналітичного забезпечення відносин державно-приватного партнерства в космічній галузі України.

Метою статті є розкриття особливостей процесів формування та реалізації засобів

адміністративно-правового регулювання відносин державно-приватного партнерства в космічній галузі України, а також створення теоретичних і практичних пропозицій до національного законодавства у космічній сфері.

Засоби реєстрації, сертифікації та надання дозволів, що застосовуються суб'єктами даної діяльності з метою створення найсприятливіших умов для виникнення та подальшої реалізації прав суб'єктів державно-приватного партнерства, відіграють важливу роль у підвищенні ефективності адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України. Зазначена основна мета, своєю чергою, розкладається на окремі складові компоненти, які вже виступають конкретними напрямками діяльності для того чи іншого суб'єкта адміністративно-правового регулювання в зазначеній сфері, визначають обсяг його повноважень, впливають на особливості побудови його організаційної структури.

В якості таких компонентів слід назвати наступні: гарантія найсприятливіших умов для діяльності в космічній сфері зі створення результатів космічної діяльності та встановлення організаційно-правового режиму їх правомірного використання [1, с. 220]; ідентифікація, визнання та реєстрація результатів космічної діяльності; видача охоронних документів на результати космічної діяльності; поновлення порушених прав і законних інтересів на результати космічної діяльності; забезпечення режиму ефективного функціонування системи правової охорони вітчизняних результатів космічної діяльності на території інших країн, а іноземних – на території України; розвиток міжнародного співробітництва в галузі техніки, науки, культури і мистецтва; наповнення бюджету держави додатковими надходженнями шляхом реалізації результатів космічної діяльності.

Розв'язання останньої задачі має особливо принципове значення для потреб економіки нашої країни, оскільки його виконання здатне суттєво покращити її становище. Зокрема, у західних країнах реалізація лише результатів космічної діяльності забезпечує від 4 до 7 відсотків валового національного продукту,

виходячи на передові позиції в структурі їх експорту. Зокрема, у Великій Британії вона наповнює національний бюджет більше, ніж автомобілебудування та харчова промисловість [2, с. 176]. А досвід Сполучених Штатів Америки засвідчує, що даний найкрупніший і такий, що достатньо швидко розвивається, сектор економіки здатний навіть за два роки подвоювати власну питому вагу у внутрішньому валовому продукті [3, с. 131].

Зазначені завдання мають універсальний характер, оскільки, з одного боку, вони стосуються всіх результатів космічної діяльності, тобто визначають напрями діяльності суб'єктів адміністративно-правового регулювання, а з іншого – певною мірою стосуються певного окремого результату космічної діяльності, характеризуючи індивідуальний режим його правової охорони. Отже, наявність у державі сучасних, міжнародно визнаних засобів адміністративно-правового регулювання є важливим показником зрілості державності.

Аналізуючи реєстраційні засоби адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України, слід мати на увазі, що на сьогодні в національному законодавстві України, яке регулює космічну діяльність, відсутній окремий спеціальний нормативно-правовий акт стосовно зазначеного питання. Між тим необхідність існування подібного акта безпосередньо передбачена Законом України «Про космічну діяльність», який є головним актом законодавства України, який визначає загальні юридичні засади реалізації космічної діяльності в Україні та під юрисдикцією нашої країни поза її межами. Між тим одним із головних інститутів національного та міжнародного космічного права є реєстрація космічних апаратів [4, с. 24].

Основною метою реєстрації виступає фіксація юридичного зв'язку між космічним апаратом, який запущений у космічний простір, та тією державою, що його запускає, і до реєстру якої даний космічний апарат занесений для зберігання юрисдикції та контролю даної країни над даним космічним апаратом. Водночас реєстрація має також значення для встановлення того, яка держава буде відповідати за конкретний напрямок космічної діяльності

та можливу відповідальність за шкоду, заподіяну даним космічним апаратом.

Проблема не може бути вирішена лише за допомогою ринкових механізмів у зв'язку з тим, що виконання прямої вимоги міжнародного договору, ратифікованого Україною, стосовно ведення Державного реєстру неможливо забезпечити будь-якими іншими механізмами [5, с. 75]. Проблема також не може бути вирішена за допомогою вже чинних регуляторних актів, оскільки станом на сьогоднішній день жоден відповідний акт не забезпечує розв'язання питання порядку ведення Державного реєстру космічних апаратів України.

Не менш важливе значення серед засобів адміністративно-правового регулювання державно-приватного партнерства в космічній галузі України має засіб сертифікації. Справа в тому, що комерційна космічна діяльність стала одним із найбільш перспективних напрямів комерційної діяльності, а глобальний ринок космічних послуг сьогодні перебуває на етапі формування передусім у регіонах економічного зростання. Ставкою в боротьбі за майбутні перспективи такого ринку, що відкриваються, є довгострокові позиції на глобальній політичній та економічній мапі. Сьогодні до космічної техніки висувуються підвищені вимоги безпеки як технологічної, так і екологічної [6, с. 27]. У зв'язку з цим стандартизація та сертифікація космічної техніки являє собою достатньо складний процес. При цьому міжнародний характер комерційної космічної діяльності передбачає обов'язкову уніфікацію сертифікаційних вимог для виробників космічної техніки різних країн світу.

Сертифікацією виступає діяльність, спрямована на встановлення та фіксацію відповідності об'єкта, що ідентифікується, певним встановленим вимогам. Під сертифікацією відповідності розуміється така дія третьої сторони, яка доводить, що належним чином ідентифікована продукція, процес чи послуга відповідають певному конкретному стандарту або іншому нормативному документу [7, с. 213].

Одним із перших документів, які регламентують діяльність щодо сертифікації в нашій країні, був керівний нормативний документ РД 50-596-86 «Тимчасове положення про сертифікацію продукції

в СРСР». Функції національного органу з сертифікації покладалися на Держстандарт. Вітчизняна сертифікація періоду того часу характеризувалася наступними особливостями: система сертифікації була жорстко централізованою — сертифікати відповідності видавалися лише Держстандартом, а також використовувалася єдина схема сертифікації. Номенклатура продукції, яка сертифікувалася, обмежувалася видами продукції машинобудування, які експортувалися. У світовій практиці склалися два традиційні шляхи сертифікації: прийняття рішень за результатами сертифікації — продукція відповідає чи не відповідає встановленим вимогам, а також якісна оцінка міри відповідності пред'явленим вимогам. Рішенню «не відповідає» при цьому супроводить кількісна міра можливої невідповідності (що дозволяє управляти якістю продукції).

Історично відносно космічної техніки традиційно застосовується перший із вказаних різновидів сертифікації, за винятком найменш відповідальних частин космічного обладнання. Обидва шляхи базуються на оцінці якості об'єкта сертифікації, що зумовлює використання апарату кваліметрії — наукової дисципліни, яка вивчає проблематику та методологію кількісного і якісного оцінювання результатів (продукції) різної природи, що розвиває систему методів вимірювання властивостей продукції та оцінювання її якості.

Для реалізації цієї мети необхідно в першу чергу вирішити наступні завдання: формування та розвитку мережі органів із сертифікації та акредитованих випробувальних лабораторій (тобто інфраструктура сертифікації); формування законодавчого, нормативного та інформаційного забезпечення сертифікації продукції (законодавча база сертифікації).

У світовій практиці склалися два різновиди систем сертифікації: обов'язкова сертифікація та сертифікація добровільна, та відповідно існують два шляхи організації систем сертифікації: законодавчий і добровільний. При цьому законодавчим шляхом створюється система обов'язкової сертифікації, яка спирається, як правило, на державні структури. Сертифікація космічної техніки, безумовно, належить до обов'язкової.

Обов'язкова сертифікація поширюється на продукцію та послуги, пов'язані із забезпеченням безпеки навколишнього середовища, життя, здоров'я та майна. Закріплені законодавством вимоги повинні виконуватися всіма виробниками на внутрішньому ринку та імпортерами при ввезенні на територію України. Роботи з обов'язкової сертифікації проводяться органами з сертифікації та випробувальними лабораторіями, акредитованими в установленому порядку в межах існуючих систем обов'язкової сертифікації. Дані системи створюються державними органами публічного управління, підприємствами, установами й організаціями та являють собою сукупність учасників сертифікації, які здійснюють її за правилами, встановленими в даній системі.

Добровільна сертифікація (чи сертифікація в законодавчо нерегульованій галузі) проводиться в тих випадках, якщо чітко дотримання вимог встановлених стандартів або іншої нормативної документації на продукцію, послуги чи процеси державою не передбачено (якщо стандарти та норми не стосуються вимог безпеки та мають добровільний характер для виробника). Дані системи об'єднують виробників і споживачів, зацікавлених у безперешкодному розвитку торгівлі та стійких партнерських відносинах. Добровільна ж сертифікація, як правило, спирається на недержавні структури.

Сертифікація продукції та послуг проводиться за встановленими в системі схемами. Схема сертифікації – це склад та послідовність дій третьої сторони під час оцінювання відповідності продукції, послуг, систем якості та персоналу. Як правило, процес сертифікації передбачає одразу декілька схем. Вибір схеми сертифікації обумовлюється багатьма факторами. Критерії, за якими орган із сертифікації обирає конкретну схему під час обов'язкової сертифікації продукції, передбачені нормативно-технічним документом.

Стосовно результатів космічної техніки діють такі схеми сертифікації, що передбачають проведення у випробувальній лабораторії випробувань типового зразка продукції, і інспекційний контроль уже після видачі сертифіката шляхом випробування зразків, взятих у виробника. Іноді

проводиться аналіз стану виробництва (до видачі сертифіката на продукцію), що передбачають видачу сертифіката після випробування вибірки зразків із партії продукції; випробування кожного зразка – сертифікат видається на кожний конкретний зразок продукції [11, с. 26].

Таким чином, сертифікація здійснюється в межах певної системи та за обраною схемою сертифікації. Порядок її проведення встановлюється правилами конкретної системи. Проте, головні етапи процесу сертифікації є незмінними й не залежать від виду та об'єкта сертифікації. Висока складність і вартість технічних систем визначає той факт, що форми та методи сертифікації складних технічних систем повинні суттєво відрізнятися від традиційних підходів сертифікації продукції.

Сертифікація досить складної продукції радіоелектронної промисловості не пов'язана з підтвердженням показників надійності даної апаратури. Для обладнання літальних апаратів, космічної техніки чи обладнання перевірка показників надійності повинна мати першорядне значення. Аналіз існуючих вітчизняних та зарубіжних процедур сертифікації засвідчив, що основна відмінна особливість полягає в сертифікаційній спрямованості всіх видів робіт, починаючи з етапу ескізного проектування чи в реалізації принципу «наскрізної» сертифікації. Для реалізації даного принципу на етапі ескізного проектування розробляється програма сертифікації, яка охоплює всі види робіт: створення моделей, випробувальних стендів; розробку та уточнення методів лабораторних, стендових та натурних випробувань агрегатів складних технічних систем [12, с. 9]. Роль наземного відроблення агрегатів літальних апаратів чи космічної техніки для підтвердження їх характеристик та необхідного рівня надійності достатньо велика.

Сертифікація космічної техніки включає в себе сертифікацію космічних об'єктів, об'єкти космічної інфраструктури, а також може включати обладнання, яке застосовується під час створення та використання космічної техніки. Сертифікацію здійснюють організації, акредитовані Державним космічним агентством України для проведення такої діяльності в космічній галузі.

Як правило, великі виробничі підприємства організовують у власній структурі спеціальні органи сертифікації та нагляду. Отримавши відповідний дозвіл Державного космічного агентства України, ці підрозділи надають послуги з сертифікації не лише власної продукції, але і на замовлення сторонніх організацій.

Нормативною базою сертифікації є стандарти, положення та інші документи, які містять вимоги до систем якості. В якості основи можуть бути використані як серія міжнародних стандартів ISO 9000, так і інші міжнародні, регіональні чи національні документи. Сертифікація складається з декількох етапів: попередня оцінка системи якості; перевірка та оцінка системи якості в організації; інспекційний контроль за сертифікованою системою якості [13, с. 89].

Попередня оцінка системи якості проводиться на підставі документів, представлених організацією до органу, який здійснює сертифікацію (наприклад, стандарти підприємства з контролю якості продукції, проведення випробувань, стандарти з управління документацією тощо). На наступному етапі сертифікації складається план перевірки системи якості, що узгоджується з керівництвом організації, яка перевіряється, розподіляються обов'язки всіх членів комісії, готуються робочі документи [14, с. 62].

Технічне регулювання є одним із пріоритетних напрямків підвищення рівня конкурентоздатності вітчизняної продукції, модернізації промисловості, забезпечення безпеки продукції та процесів її виробництва, захисту зовнішньоекономічних інтересів країни в умовах підготовки з приєднання до Світової організації торгівлі.

Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», прийнятий у 2015 р., встановив засади та механізми створення систем сертифікації [15]. Підтримував їх обов'язкове виконання Закон України «Про стандартизацію». Цей закон зберіг масштабну, галузеву систему норм, а також ввів право відомств встановлювати вимоги стосовно продукції та процесів виробництва [16]. Також був прийнятий великий масив законодавчих актів, у яких були закладені норми з проведення державного контролю (або нагляду) та

додаткові вимоги з окремих питань у сфері технічного регулювання.

І хоча протягом майже десяти років процесу перебудови вітчизняної економіки ця система вирішувала завдання забезпечення безпеки всередині ринку та недопущення перетину меж небезпечного товару, вона мала низку недоліків. Унаслідок великої кількості законодавчих актів, не пов'язаних між собою, відбулося багаторазове дублювання різних заходів, застосованих до одного об'єкта. Встановлені правила та процедури не завжди враховували процеси гармонізації та полегшення міжнародної торгівлі, а також активної роботи ринкових механізмів у вітчизняній економіці [17, с. 135].

Здійснення окремих видів космічної діяльності провадиться на підставі дозволу. Дозволи надаються на здійснення наступних видів космічної діяльності: випробування (крім комп'ютерних) ракет-носіїв, у тому числі їх агрегатів і складових частин та космічних апаратів; запуски ракет-носіїв та/або космічних апаратів; управління космічними апаратами на навколоземній орбіті чи в космічному просторі; повернення космічних апаратів та/або їх складових частин, що повертаються, з навколоземної орбіти чи космічного простору на Землю.

Подання суб'єктом господарської діяльності заяви про отримання (переоформлення, анулювання) дозволу на здійснення окремих видів космічної діяльності здійснюється в паперовій чи електронній формі на вибір заявника в порядку, встановленому Законом України «Про дозвільну систему в сфері господарської діяльності». Для одержання дозволу подається заява, у якій зазначається вид здійснення космічної діяльності та документи згідно з переліком, встановленим Урядом України. Видача дозволу на здійснення окремих видів космічної діяльності здійснюється протягом дев'яноста календарних днів із дня надходження заяви та документів, необхідних для його видачі.

Видача (або відмова у видачі, переоформлення, анулювання) дозволу на здійснення деяких видів космічної діяльності здійснюється відповідним центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику в галузі космічної діяль-

ності, безкоштовно відповідно до даного Закону згідно з вимогами, передбаченими законами України «Про адміністративні послуги» [18] та «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» [19], у порядку, встановленому Урядом України. Дозвіл видається на повний термін функціонування об'єкта космічної діяльності [20, с. 260].

Суб'єкт господарської діяльності може одержати новий дозвіл на право провадження певного виду космічної діяльності не раніше ніж через один рік від дати прийняття рішення про анулювання попереднього дозволу на зазначений вид космічної діяльності. Державний нагляд і контроль у сфері космічної діяльності здійснюється відповідно до законодавства, яке визначає юридичні та організаційні засади, головні принципи й порядок проведення державного нагляду (контролю) у сфері господарювання.

Таким чином, у структурі системи організаційно-правових засад адміністративно-правового регулювання відносин державно-приватного партнерства в космічній галузі України важливе місце нале-

жить процедурам реєстрації, сертифікації та надання дозволів, а ці засоби застосовуються суб'єктами такої діяльності для створення найбільш сприятливих умов для виникнення та подальшої реалізації прав учасників державно-приватного партнерства в космічній галузі України. Засоби реєстрації, сертифікації та надання дозволів відіграють важливу роль у підвищенні ефективності адміністративно-правового регулювання відносин державно-приватного партнерства в космічній галузі України.

Засоби адміністративно-правового регулювання застосовуються послідовно, у них достатньо чітко прослідковуються групи процедурних дій, пов'язаних спільністю досягнення певних проміжних цілей, сукупністю завдань, які для цього вирішуються та здійснюються певними суб'єктами у відносно обмежених часових межах. Дуже важливе значення в справі забезпечення прав учасників державно-приватного партнерства в космічній галузі України займають принципи адміністративної процедури, які є тим каркасом, який допомагає не схибити як у правотворчості, так і в правозастосуванні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хрідочкін А.В. Актуальні проблеми правової охорони інтелектуальної власності нормами міжнародного та національного космічного права. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 217–222.
2. Журавльова Л. До проблеми комерціалізації космічної діяльності США. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 6 «Історичні науки»*. 2016. Вип. 14. С. 173–183.
3. Журавльова Л. Політика США із залучення приватного сектору до використання результатів космічної діяльності (кінець 1980 – початок 1990-х рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Історія»*. 2014. Вип. 1(2). С. 129–134.
4. Нецька Л.С. Космічна діяльність: поняття, види, правове регулювання. *Юридичний вісник*. 2021. № 3. С. 17–30.
5. Беззубов Д.О. Курс лекцій з дисципліни «Міжнародне космічне право». Київ : МП «Леся», 2018. 220 с.
6. Мілімко Л.В. Правове регулювання здійснення державного нагляду (контролю) за господарською діяльністю авіаційних підприємств. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія «Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2020. № 3(56). С. 24–31.
7. Павленко В.Я. Сертифікаційні випробування радіоелектронних приладів в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*. 2020. № 41. С. 212–217.
8. Криворучко О.В. Порядок сертифікації продукції на відповідність вимогам нормативних документів. *Сучасна спеціальна техніка*. 2019. № 3. С. 37–45.
9. Зільник Н.М. Поняття та особливості адміністративно-правових відносин у галузі стандартизації, якості продукції, метрології і сертифікації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». 2016. № 837. С. 60–64.

10. Войтюк В.Д. Модель системи показників якості формувань технічного сервісу при їх сертифікації. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Техніка та енергетика АПК»*. 2014. Вип. 196(1). С. 31–39.

11. Курбатов О.С., Кравченко П.О., Полуяненко М.О., Шаповал О.В., Кузнєцова Т.Ю. Децентралізована система ідентифікації та сертифікації. *Кібербезпека: освіта, наука, техніка*. 2019. № 2. С. 19–31.

12. Гомозов А.В., Демченко А.В., Колоколов А.А., Нарішев А.В. Шляхи вдосконалення української системи сертифікації ракетно-космічної техніки у сучасних умовах. *Стандартизація. Сертифікація. Якість*. 2016. № 6. С. 5–13.

13. Герко Н.П. Неупередженість органу з сертифікації – ключовий критерій його сертифікаційної діяльності. *Рейковий рухомий склад*. 2019. Вип. 19. С. 88–90.

14. Тильчик О.В., Романовська Л.А., Тильчик В.В. Публічно-правові спори, пов'язані з процедурами митного оформлення та сертифікації: розв'язання окремих проблем практики. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Право»*. 2020. Вип. 8. С. 60–64.

15. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19>

16. Про стандартизацію : Закон України від 5 червня 2018 р. № 1315-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>

17. Артеменко М.О., Кошова С.П. Нормативно-правове забезпечення державного регулювання космічної галузі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 5. С. 132–138.

18. Про адміністративні послуги : Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>

19. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 6 березня 2005 р. № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>

20. Гурова А.М. Компаративний аналіз дозвільної системи космічної діяльності за законодавством України та Франції. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 258–267.